

«Tro mot taleren og det norske språk»

Du har sikkert sett dem der de sitter mellom talerstolen og stortingspresidenten og noterer på harde livet. Måltrettet inntar referent og referentrevisor sine faste plasser i stortingssalen. Nøyaktig sju og et halvt minutt sitter hver referent i salen før den neste overtar. Deretter skal stortingsrepresentantenes meningsutvekslinger ned på papiret nøyaktig som de ble ytret.

Marit Rønningen Weltzien, Anneli Horgen og Bodil Kvamme Erlandsen

Etter endt økt bruker referenten to–tre timer på å skrive ut det som ble sagt mens hun satt i salen. Når alt er ferdigskrevet og kvalitetssjekket, går referenten i salen igjen for å nilytte i nye sju og et halvt minutt.

126 års troskap

Helt siden stortingsreferentene fikk fast ansettelse i 1884, har parolen vært «tro mot taleren og det norske språk». Når tale skal skriffestet, er utfordringen å rette så lite som mulig, men så mye som nødvendig.

– Vi skal bruke normert språk, og vi retter formelle feil. Om en representant sier «et fora», vil det stå «et forum» i referatet. Ellers bruker vi mye skjønn, sier stortingsreferent Anneli Horgen.

Referenten skal altså skrive det taleren faktisk har sagt, med så nennsom redigering som mulig. Derfor kan man i stortingsreferatene finne formuleringer som «[...] her ligger det ganske mange skjær i sjøen som ikke er tatt opp» eller «Langt mindre kan man si at denne suppen henger på en spiker [...]».

Noen ganger kan det likevel virke som om referentene beskytter representantene mot seg selv. Uttrykket «i forhold til», som av og til omtales som «stortingspreposisjon nummer én», sprer seg som en farsott. Det fins de som har brukt uttrykket fem–seks ganger i samme setning fra Stortingets talerstol.

– Da kan ytringen bli nærmest ugjennomtrengelig. Vi har jo så mange flotte preposisjoner i det norske språket! Og de syns jeg vi skal bruke, sier stortingsreferent Marit Rønningen Weltzien.

Hvor hellig var Olav?

Det er strenge regler for parlamentarisk språkbruk. Det hender at uttrykksmåter blir påtalt av presidenten, og da skal begge formuleringene være med i referatet. Uttrykk som referentene normalt ville ha luket ut, må med i referatet om de blir gjentatt eller kommentert.

Etter trontaledebatten i fjor er det for eksempel referatført at representanten sa: «Det minner meg faktisk om Norge i 1030, da Olav den helligste reiste rundt for å signe landet.» Lenger nede i referatet står følgende tørre kommentar fra stortingspresidenten: «Presidenten vil bemerke at det holder vel å kalle Olav for 'den hellige', ikke nødvendigvis 'den helligste', på det tidspunkt.»

Stenografiens siste skanse

Referentene lytter intenst og noterer det de hører. Stortinget var det siste stedet her i landet som tilbød opplæring i stenografi – et eget skriftsystem av spesielle tegn og forkortinger som gjør at man kan notere svært raskt. Men i våre dager snakker talerne så fort at det ikke lenger er mulig å få med alt ved hjelp av stenografi alene. Det trengs lydopptak i tillegg.

Høsten 2009 ble det ansatt fem nye referentaspiranter, og de får ikke opplæring i stenografi. Den første referentaspiranten uten stenografiferdigheter gikk altså i salen i fjor.

til side 2 →

Utlendingsdirektoratet fekk Klarspråksprisen 2010

Klarspråksprisen skal gå til eit statsorgan som arbeider systematisk og langsiktig med å gjere tekstar på papir og på nett tilgjengelege og forståelege for brukarane. Prisen skal synleggjere innsatsen til statsorgan som har satsa på klarspråksarbeid, og han skal motivere andre til å gjere det same.

UDI er eit føredøme i klarspråksarbeidet i staten. Med humør og engasjement klarer UDI å dra alle dei tilsette med i arbeidet. UDI har mange resurssvake brukarar, men lukkast likevel med å vere språkleg tilgjengeleg for dei fleste, skriv juryen.

Språkrådet

www.språkradet.no

www.sprakradet.no

- Aktuelt
- Ordbøker
- Råd om språk
- Fakta om norsk
- Lov og rett
- Leik og lær
- Andre språksider

OPPSLAGSTAVLA

USA har fått lov om klarspråk

I oktober 2010 signerte USAs president Barack Obama landets nye klarspråkslov – The Plain Writing Act. Loven innebærer at alle statlige dokumenter i USA skal skrives i klarspråk. *Klarspråk* defineres i loven som språk som er klart, konsist og velstrukturert, i tråd med mønsterpraksisen på fagfeltet og tilpasset temaet og den tenkte målgruppen. Sagt i klarspråk: USAs borgere har heretter en lovfestet rett til å få forståelig informasjon fra staten.

Ny håndbok i godt forvaltningspråk

Klarspråk i praksis (Kunnskapsforlaget 2010) er utarbeidet av rådgivere i språktjenesten for statsorganer i Språkrådet. Boka inneholder konkrete skriveråd for alle som arbeider i offentlig sektor, og grunnlaget for boka er tekster og spørsmål som Språkrådet har mottatt fra statsansatte.

Siden sist har vi fått inn en rekke artige navn på intranett og magasiner i statsorganene, blant annet

- *Saker og ting*, Stortingets internblad
- *På grensen*, Tollvesenets magasin
- *Tannløst- og fast*, internavisen til Institutt for klinisk odontologi ved UiB
- *SiNT*, Statped's intranett
- *GENialt*, Bioteknologinemndas tidsskrift

→ Tro mot taleren og det norske språk ... frå side 1

– Mange av referentene syns stenografi er et nyttig verktøy, og de som mestrer det, kan bruke det så lenge de vil, sier Bodil Kvamme Erlandsen, leder for referentseksjonen.

Stenografi kommer av gresk *stenos*, som betyr 'sammentrengt' og *-grafi*, som er avledet av gresk *graphein*, som betyr 'skrive'. Det er altså en hurtigskrift basert på enkle skriftegn og sterk forkorting.

Her står det: «jeg vil gjerne på det nåværende tidspunkt understreke det faktum at».

Gode referater

Selv om referentene i dag skriver av lydbåndopptak, er de alltid til stede i salen. Notater, lydbånd og personlig tilstedeværelse er de tre elementene som gir grunnlag for et godt referat. Alle omstendigheter som er av betydning for referatet, skal tas med, og er ikke referenten der selv, går hun glipp av viktige nyanser og andre hendelser i salen.

– Det kan for eksempel skje ting på galleriet. Ved ett tilfelle satt plutselig hele publikum med klavneser. Dette ble påtalt, og galleriet måtte ryddes. Slikt må med i referatet, sier Weltzien.

Arbeidsgangen

Et midlertidig stortingsreferat legges ut på Internett samme dag som stortingsmøtet ble holdt. Talerne må komme med tilbakemeldinger innen 48 timer, og så skal referatet gjennom revisjon og korrektur. Fem referentrevisorer rullerer i salen på samme måte som referentene. De sitter der i 30 minutter hver og ser blant annet til at overgangen mellom referentøktene refereres korrekt.

Og det er mye å passe på. Representantene velger selv hvilken målform de vil bli referert på, og de kan ha ønsker om formvalget innenfor målformen. Det er slett ikke alltid talemålet samsvarer helt med den skriftlige formen representantene ønsker.

Høyere hastighet, nye ord

Undersøkelser viser at det snakkes dobbelt så fort på Stortinget i dag som for 50 år siden.

– Representantene tok seg nok bedre tid før, og det virker som om diksjonen er blitt dårligere. Den store skrekken er å ikke få med seg viktige stikkord, sier Weltzien.

Det er ikke lenge siden hun mente å høre en representant si at «Regjeringen skal trenge gjennom grytelokk». Det fikk hun ikke til å stemme, og lydbåndet ble spilt om igjen og om igjen. Ikke

for sitt bare liv kunne hun oppfatte hva som ble sagt, og referentrevisoren kunne heller ikke hjelpe. Brått innså hun at det måtte være engelsk. «Gridlock» var det representanten hadde sagt.

Arbeidsforholdene

Å være stortingsreferent er uforutsigbart arbeid, for referentene følger representantenes arbeidstid. Når et stortingsmøte begynner, vet man ikke hvor lenge det vil vare. Og først når møtet er slutt, vet man når man skal møte på jobb dagen etter. Den referenten som var i salen sist – enten klokka var 15.45, eller det var langt på natt – begynner sist den neste møtedagen. Og den som står under henne på «rullementet», lista som viser hvem av de 24 referentene som skal inn når, stiller i salen ved møtestart neste dag. Dette systemet er utprøvd gjennom mange år og fungerer utmerket.

Selv om arbeidet kan være intenst og det er vanskelig å planlegge fritiden, klager ingen. Det er nesten ikke gjennomtrekk, og det å gå av med pensjon ved fylte 70 år er ikke noe man gleder seg til. For stortingsreferentene, for tiden bare kvinner, elsker jobben sin!

Tekst og foto: Torunn Reksten

Eit lite innføringskurs i mållova – del 1

160 sentrale statsorgan under departementsnivå rapporterer om målbruk til Språkrådet. Statsorgan er sentrale, regionale eller lokale, og vi tek føre oss dei sentrale først. Etter mållova er hovudregelen for desse statsorgana at ingen av dei to målformene skal vere representerte med mindre enn 25 prosent.

Sentrale statsorgan har heile landet som tenestekrins, er språkleg nøytrale og skal derfor

- veksle mellom målformene (minst 25 prosent av kvar) i allment informasjonstilfang

- i tilfang som gjeld eit geografisk avgrensa område, bruke bokmål eller nynorsk i samsvar med (fleirtals)målforma i dette området
- Sentrale statsorgan står fritt i val av målform i skriv til andre sentrale statsorgan.

Alle statsorgan skal

- ha namn i begge målformene
- sørge for at alle skjema og formular er tilgjengelege i begge målformene
- svare på skriv frå private rettssubjekt i den same målforma som er nytta i skrevet

Korleis deler vi inn landet?

Mange statsorgan er så store at dei ikkje kan dekkje heile landet på sentralt nivå. Ein måte å løysa dette problemet på er å ha eit regionnivå i organisasjonen. Med regionar meiner vi her organisatoriske einingar som i hovudregelen dekkjer større område enn eitt fylke, men mindre område enn heile landet. Når vi skal setja namn på desse regionane, møter vi av og til språklege problem.

Vi er ikkje eingong samde om kva som utgjer dei ulike landsdelane i Noreg allmennspråkleg sett. Det enklaste omgrepet er nok *Nord-Noreg*. Det omfattar dei tre nordlegaste fylka, Nordland, Troms og Finnmark. Men kva er i så fall *Sør-Noreg*? Logisk sett kan det vera alt som ikkje er *Nord-Noreg*, frå Trøndelag og sørover. Men mange vil nok stussa dersom *Trøndelag*, eller *Midt-Noreg*, skal reknast inn i omgrepet. I *Tanums store rettskrivningsordbok* er «Sør-Norge» teke inn som oppslagsord, men det er ikkje definert. Ifølgje nynorsk Wikipedia er Sør-Noreg alt sør for Trøndelag. Men ofte vert *Sør-Noreg* bruka berre om endå meir sørlege delar av landet, jf. tollregion Sør-Noreg nedanfor. *Nord-Norge* er i Tanum definert som 'landet nord for Trøndelag'. I same ordbok er *Østlandet* og *Vestlandet* begge definerte som 'landsdel', utan at redaktørane har teke stilling til kva desse landsdelane omfattar.

Og det gjer nok redaktørane klokt i, for dei fleste områdenemningar av dette slaget er ikkje fast definerte, korkje i allmennspråket eller forvaltningsspråket. Er til dømes *Austlandet* og *Aust-Noreg* det same? Høyrer Vest-Telemark til *Austlandet*? Høyrer Nordmøre til *Vestlandet*? Fram til 1966 kom det ut ei avis i Arendal som het *Vestlandske Tidende* (som det året bytte namn til *Sørlandske Tidende*). For omgrepet *Sørlandet* vart teke i bruk, var det vanleg å rekna Agder-fylka til *Vestlandet*.

Lat oss så sjå på korleis to statsorgan, Helseøkonomiforvaltninga og tollverket, deler inn landet:

Inndelinga kan ikkje kallast sjølvinnlysande. Jamvel om Buskerud og Vestfold utan tvil ligg på *Austlandet*, høyrer det til sør i desse inndelingane. Møre og Romsdal vert rekna både til *vest* og *midt*. Og nemninga *tollregion Midt-Noreg* er nok direkte villeiande for dei fleste; Nordland høyrer til *Nord-Noreg*, ikkje *Midt-Noreg*, same korleis ein måtte sjå på inndelinga av landet.

Ulike statsorgan har ulike behov for regional inndeling av landet, og det vil nok ikkje vera råd å samkøyra praksisen hos statsorgana. Nemningane på dei regionale organisasjonsledda kan derfor ikkje verta sjølvforklarande. Brukarane vil trenga hjelp og rettleiing for å orientera seg i det statlege regionale landskapet.

Nokre rettskrivingsråd:

Hovudregelen er at vi skriv stadnamn med stor førebokstav: *Oslo, Austlandet*. Når vi har ei himmelretning føre landsnamnet, brukar vi alltid bindestrek og to store bokstavar: *Nord-Noreg, Sør-Noreg, Aust-Noreg, Vest-Noreg*. Merk òg at det heiter *Sør-Vestlandet, Nord-Vestlandet* og *Sør-Austlandet*.

Alle ord som er knytte til særnamn som Noreg, skal ha stor førebokstav og bindestrek. Derfor må det stå *region Midt-Noreg* sjølv om det står saman med regionnamn som *region vest* og *region sør*.

Legg merke til at vi har skrive regionnemningane ovanfor med små førebokstavar: *region vest, tollregion Sør-Noreg*. Her følgjer vi hovudregelen i norsk rettskriving: Nemningar på avdelingar og andre administrative einingar skal skrivast med liten førebokstav.

Helseøkonomiforvaltninga

region Oslo (Oslo)
region aust (Østfold, Akershus, Hedmark og Oppland)
region sør (Buskerud, Vestfold, Telemark, Aust-Agder og Vest-Agder)
region vest (Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane)
region Midt-Noreg (Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag)
region nord (Nordland, Troms og Finnmark)

Tollverket

tollregion Oslo og Akershus (Oslo og Akershus)
tollregion Aust-Noreg (Østfold, Hedmark og Oppland)
tollregion Sør-Noreg (Buskerud, Vestfold, Telemark, Aust-Agder og Vest-Agder)
tollregion Vest-Noreg (Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal)
tollregion Midt-Noreg (Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag og Nordland)
tollregion Nord-Noreg (Troms og Finnmark)

SPRÅKTIPS

SPRÅKEGGET

Bidrag til denne spalten er verpet av skrivende mennesker i stat og presse. Dette hørte vi på NRK like etter at en profilert og avholdt dame hadde gått bort:

Hun har etterlatt seg et uerstattelig tomrom.

Der vil hun nok alltid stå og glimre med sitt fravær.

Ordklekk

Som forslag til nytt uttrykk for høna-eller-egget-spørsmålet har vi fått inn følgende fra en trofast leser: *Hva kom først, staten eller byråkraten?* «Her har vi et perfekt, rimende og relevant kultur-motstykke til det naturfilosofiske spørsmålet», hevder han, og vi kan være tilbøyelige til å gi ham medhold.

Har du noen gang kommet i skade for å sende en e-post eller tekstmelding til noen som absolutt ikke burde fått den? Hva kan vi kalle skrekkefølelsen du fikk da du oppdaget tabben?

Hummer og kanel – misforståtte uttrykk

Hold og behold – bevare meg vel

En nyhetsopplæser forkynte en gang følgende om en mumie som ble funnet under arkeologiske utgravninger:

«Mumien er over 2000 år gammel og i usedvanlig godt hold.»

Om en mumie er i godt hold, må den ha vært usedvanlig fyldig før den ble lagt til speking. «Å være i godt hold» betyr nemlig å ha mye kjøtt på beina. «Å være i god behold» er noe ganske annet. Hvis folk har vært utsatt for noe (farlig) og klart seg bra, sier vi gjerne at de er i god behold. Opplæseren mente nok at mumien var usedvanlig godt bevart.

FOR BOKFINKER

Bevilge og innvilge

bevilge betyr 'stille penger til rådighet (etter vedtak)':

Kommunestyret bevilget penger til ny kafé.

bevilge seg betyr 'ta seg råd til, koste på seg':

bevilge seg en ny paraply

innvilge betyr 'gå med på noe, samtykke i noe (som noen har bedt eller søkt om)':

Søknaden ble innvilget.

En kan *bevilge* noe eller *bevilge seg noe*, men ikke *innvilge seg noe*.

DIKTET

Refleks

Inatt er månen gyllen,
de fjerne skoger blå.
Og du har ingen verdens ting
å tenke på.

Så lar du blikket dvele
ved månens blanke skål,
som skinner i den gylne glans
fra solens bål.

Og dine øyne fylles
av samme strålevell,
det samme varme, gylne lys
som solen selv.

Rudolf Nilsen

Lys eller lyst?

Nationaltheatret setter i disse dager opp *Reisen til julestjernen*. I den inngår salmen «Deilig er den himmel blå» av Grundtvig. Skal ordet *lyst* i andre linje uttales med lang eller kort y? Mange av oss har vel alltid sunget lang y og hatt adjektivet *lys* i tankene, men Ordbog over det Danske Sprog siterer salmen under substantivet *Lyst*:

«Deilig er den Himmel blaa, Lyst det er at se derpå»

Dermed er det faktisk substantivet *lyst* vi synger, og uttalt med kort y.

FOR MÅLTROSTAR

Skipe og skiple

Desse to orda er perfekte motstykke. Å *skipe* kan omsetjast til 'å bringe i orden', medan å *skiple* stutt sagt er det motsette.

Særleg *skipe* spelar ei viktig rolle i nynorsk administrasjonsmål. I tillegg til 'ordne' og 'organisere' tyder det 'grunnlegge', 'opprette' og 'få i stand'. Å *skipe til* er å 'arrangere'. Ordet er fleksibelt, men presist. *Skiping* er 'grunnlegging', *skipnad* er 'ordning' eller 'organisasjon', og *tilskiping* er 'arrangement'.

Språkleg er det såleis inga sak å *skipe til eit skipingsmøte for ein ny samskipnad*, og i praksis er det minst like lett å *skiple* det heile.

Visste du at

det er valgfritt å skrive interjeksjoner (utropsord) som gjengir latter, i ett ord eller med bindestrek? Du kan skrive enten «haha» eller «ha-ha». Det samme gjelder hehe/he-he, hihi/hi-hi, hoho/ho-ho, høhø/hø-hø og andre parallelle konstruksjoner.

STATSPRÅK

Bladet for godt språk i staten

Adresse:

Språkrådet
Postboks 8107 Dep
0032 OSLO

Telefon til Språkrådet og Statsspråk:
22 54 19 50

Redaktør:

Torunn Reksten
torunn.reksten@sprakradet.no

Abonnement og adresseendring:
bestilling@sprakradet.no

Utforming:

Marit Heggenhougen | cmykdesign.no

Trykk: NR 1 Arktrykk

Opplag:

18 500
Redaksjonen avslutta 18.11.2010

ISSN 0805-164X